

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในด้านการแพทย์และสาธารณสุข โลหิตเปรียบเสมือนยาชนิดหนึ่งที่ใช้ในการรักษาผู้ป่วยแม้ในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีสมัยใหม่จะเจริญก้าวหน้าไปมาก แต่ก็ไม่สามารถผลิตของเหลวชนิดใดที่ทดแทนโลหิตได้อย่างสมบูรณ์ การจัดหาโลหิตจึงจำเป็นต้องจัดหาจากแหล่งธรรมชาติ คือจากมนุษย์เท่านั้น สภากาชาดทั่วโลกจึงได้รณรงค์ให้รับบริจาคโลหิตจากผู้บริจาคโลหิตแทนการซื้อขายโลหิตทั้งนี้ผู้บริจาคโลหิตควรเป็นผู้ที่มีสุขภาพสมบูรณ์ดี เป็นไปตามเกณฑ์มีคุณสมบัติที่สภากาชาดกำหนดไว้ เพื่อให้โลหิตเพียงพอตามความต้องการและมีคุณภาพตามเป้าหมาย (คู่มือมาตรฐานการเจาะเก็บโลหิต ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย, 2546)

ปัจจุบันความต้องการโลหิตของผู้ป่วยมีมากขึ้น มีผลทำให้หน่วยงานที่มีหน้าที่จัดหาโลหิตต้องรณรงค์ให้ประชาชนมาบริจาคโลหิตมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่องค์การอนามัยโลกได้กำหนดอัตราการจัดหาโลหิตไว้ใช้ในแต่ละประเทศให้ได้น้อย ร้อยละ 2 ของจำนวนประชากรต่อปี (WHO, 2540) ขณะนี้ประเทศไทยมีประชากรประมาณ 63 ล้านคน (สำนักทะเบียนราษฎร, 2546) ดังนั้นจึงควรจะมีโลหิตไว้ให้กับผู้ป่วยปีละประมาณ 1,260,000 ยูนิต ถึง 1,400,000 ยูนิต สภากาชาดไทยเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบระดับชาติในการจัดหาโลหิตให้เพียงพอ ในปี พ.ศ. 2547 จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนประชากรประมาณ 1.7 ล้านคน (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่, 2547) และมีศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ ภาคบริการโลหิตแห่งชาติที่ 10 เหล่ากาชาดจังหวัดเชียงใหม่ เป็นองค์กรในสังกัดสภากาชาดไทย ดำเนินงานโดยสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ รับบริจาคโลหิตทั้งภายในและนอกสถานที่ โดยมีสถิติรับบริจาคโลหิตในปี พ.ศ. 2546 จำนวน 36,273 ยูนิต (รายงานการปฏิบัติงานและผลงานประจำปี 2546 ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย)

ส่วนงานธนาคารเลือด โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีดำเนินงานรับบริจาคโลหิตร่วมกับสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อจัดหาโลหิตให้พอเพียงสำหรับผู้ป่วยที่เข้ามารับการรักษา โดยรับบริจาคโลหิตทั้งภายในและนอกสถานที่ ทางธนาคารเลือดโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ ได้กำหนดเกณฑ์การหาโลหิตให้พอเพียงต่อความต้องการใช้ของผู้ป่วยที่เข้า

มารับการรักษาไว้ปีละประมาณ 27,000 ยูนิท โดยกำหนดจากอัตราส่วนการเตรียมโลหิตต่อการใช้โลหิตของผู้ป่วยในแต่ละปี คือ 1.7:1 (รายงานการปฏิบัติงานประจำปี 2547 งานธนาคารเลือด โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่, 2547) แต่ปีที่ผ่านมางานธนาคารเลือด โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ จัดหาโลหิตไว้ให้ผู้ป่วยได้เพียง 24,000 ยูนิท ซึ่งยังไม่พอเพียงต่อความต้องการในการใช้โลหิตของผู้ป่วยที่เข้ามารับการรักษา

สถิติของงานธนาคารเลือดโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545, 2546 และ 2547 มีผู้ที่สามารถบริจาคโลหิตจำนวน 20,942 ราย, 20,029 ราย และ 19,461 ราย ตามลำดับ จะเห็นว่าจำนวนของผู้บริจาคที่สามารถบริจาคโลหิตลดลง ขณะเดียวกันจำนวนของผู้ที่แสดงความจำนงบริจาคโลหิตที่มีคุณสมบัติไม่ครบที่จะบริจาคโลหิต โดยพบว่าจากปี พ.ศ. 2545, 2546 และ 2547 มีจำนวนถึง 10,415 ราย, 11,547 ราย และ 11,467 ราย ตามลำดับ สาเหตุที่พบว่าผู้ที่แสดงความจำนงบริจาคโลหิต ที่ไม่สามารถบริจาคโลหิตได้ เนื่องจากการดูแลสุขภาพที่ไม่เหมาะสมทำให้ภาวะสุขภาพไม่ดีจึงไม่สามารถบริจาคโลหิตได้ ผู้บริจาคโลหิตเหล่านั้นไม่สามารถบริจาคโลหิต ได้เนื่องจากฮีโมโกลบินในผู้หญิงต่ำกว่า 12.5 gm./dl และฮีโมโกลบินในผู้ชายต่ำกว่า 13 gm./dl ร้อยละ 43.5 เป็นผู้มีอายุไม่ครบ 17 ปีบริบูรณ์ ร้อยละ 0.7 มีน้ำหนักต่ำกว่า 45 กิโลกรัม ร้อยละ 0.6 อยู่ในช่วงที่กำลังรับประทานยาปฏิชีวนะหรืองดยาปฏิชีวนะไม่ครบ 7 วัน ร้อยละ 9.6 อยู่ในช่วงที่กำลังรับประทานยาคลายกล้ามเนื้อหรือยาแก้ปวดข้อหรืองดยาไม่ครบ 3 วัน ร้อยละ 8.9 อยู่ในช่วงรับประทานยาลดความอ้วน หรืองดยาไม่ครบ 1 เดือน ร้อยละ 0.5 ดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ภายในระยะเวลา 24 ชั่วโมงก่อนบริจาคโลหิต ร้อยละ 9.6 นอนหลับพักผ่อนน้อยกว่า 6 ชั่วโมง ร้อยละ 2.4 มีประวัติป่วยหรือสัมผัสกับผู้ที่ป่วยเป็นโรคไวรัสตับอักเสบบี ไวรัสตับอักเสบบี ร้อยละ 2 ความดันโลหิตผิดปกติ คือ ค่าความดันโลหิตซิสโตลิก (systolic) สูงเกิน 140 มม.ปรอท ร้อยละ 2.3 และค่าความดันไดแอสโตลิก (diastolic) ต่ำกว่า 100 มม.ปรอท ร้อยละ 0.4 มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสัมพันธ์ ร้อยละ 1.1 และสาเหตุอื่นๆ ร้อยละ 18.0 (ข้อมูลสถิติงานธนาคารเลือด โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่, 2547) เป็นเพราะภาวะสุขภาพไม่สมบูรณ์ เบี่ยงเบนไปจากปกติ จึงส่งผลกระทบต่อผู้บริจาคโลหิตเอง ทำให้ไม่สามารถบริจาคโลหิตได้ต้องเสียเวลาค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เสียความตั้งใจ ดังนั้นถ้าผู้บริจาคโลหิตมีการดูแลสุขภาพตนเองที่ดียิ่งขึ้น จะทำให้มีภาวะสุขภาพที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งจะบริจาคโลหิตตามความต้องการเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การดูแลสุขภาพตนเอง เพื่อให้มีภาวะสุขภาพที่ดีมีหลายแนวทางการที่บุคคลจะมีสุขภาพดีขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ครอบครัวยุติพันธ์ เพื่อนบ้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และปัจจัยที่สำคัญ คือ พฤติกรรมการดูแลตนเองหรือพฤติกรรมสุขภาพของแต่ละบุคคล ในด้านสุขภาพอนามัยที่ได้ปฏิบัติหรือกระทำอย่างสม่ำเสมอ

กอร์ดอน (Gordon, 1987) ได้อธิบายถึงพฤติกรรมสุขภาพของบุคคลที่ปฏิบัติต่อเนื่องกัน ในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่มีผลต่อสุขภาพของบุคคลนั้นว่าเป็นแบบแผนสุขภาพ ซึ่งแบบแผนสุขภาพ แต่ละแบบแผนมีความสัมพันธ์กัน และอาจเป็นเหตุหรือผลของโรคและการเจ็บป่วย กอร์ดอน ได้พัฒนาแบบแผนสุขภาพขึ้นมาเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการจัดกลุ่ม ข้อวินิจฉัยทางการพยาบาล เป็นแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติที่มีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อ ช่วยเหลือให้บุคคลมีแบบแผนสุขภาพที่ดี หรือปกติ มุ่งเน้นในด้านการส่งเสริมพฤติกรรมที่ดี ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่มีปัญหา (ศิริพร ขัมภลิจิต, 2539)

แบบแผนสุขภาพของกอร์ดอน (Gordon, 1987) ให้เป็นแนวทางในการประเมินปัญหาสุขภาพได้ครอบคลุมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ประกอบด้วยแบบแผน 11 ด้าน ได้แก่ แบบแผนด้านการรับรู้สุขภาพและการดูแลสุขภาพ แบบแผนด้านอาหารและการเผาผลาญสารอาหาร แบบแผนด้านการขับถ่าย แบบแผนด้านกิจกรรมและการออกกำลังกาย แบบแผนด้านการพักผ่อน นอนหลับ แบบแผนด้านสติปัญญาและการรับรู้ แบบแผนด้านการรับรู้ตนเองและอัตมโนทัศน์ แบบแผนด้านบทบาทและสัมพันธภาพ แบบแผนด้านเพศเพศสัมพันธ์และการเจริญพันธุ์ แบบแผนด้านการปรับตัว และความทนทานต่อความเครียด และแบบแผนด้านคุณค่าและความเชื่อ

ในการบริจาดโลหิต จำเป็นต้องมีการประเมินภาวะสุขภาพของผู้บริจาดโลหิต เพื่อให้ทราบถึง แบบแผนสุขภาพและความพร้อมในการบริจาดโลหิตของผู้บริจาดโลหิตงานธนาคารเลือดของโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ มีขั้นตอนการรับบริจาดโลหิต 3 ขั้นตอน คือ การคัดกรอง การบริจาดโลหิต และการพักผ่อนหลังบริจาดโลหิต เริ่มตั้งแต่การลงทะเบียนของผู้บริจาดโลหิต โดยผู้บริจาดโลหิตต้องกรอกข้อมูลลงในใบสมัคร ผู้บริจาดโลหิตต้องตอบข้อซักถามเกี่ยวกับข้อมูล ประวัติส่วนตัว และผู้บริจาดโลหิตจะถูกตรวจคุณสมบัติโดยเจ้าหน้าที่ ซักถาม อายุ ชั่งน้ำหนัก ตรวจชีพจร วัดความดันโลหิต ตรวจความเข้มข้นโลหิตและซักถามข้อมูลอื่น ๆ หลังจากผ่านการตรวจสุขภาพที่จำเป็นก่อนการบริจาดโลหิตแล้ว ผู้บริจาดโลหิตจะได้รับการเจาะโลหิตและบรรจุในถุงพลาสติก จำนวน 350-450 มิลลิลิตรขึ้นอยู่กับน้ำหนักของผู้บริจาดโลหิตเอง การบริจาดโลหิตในแต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 10 นาที ถ้าวรวมเวลาทุกขั้นตอนใช้เวลารวมทั้งสิ้น ประมาณ 45 นาที หลังจากนั้นโลหิตจะได้รับการตรวจกรองทางห้องปฏิบัติการโดยตรวจเชื้อหรือร่องรอยของเชื้อ 4 ชนิด คือ เชื้อซีฟิลิส เชื้อไวรัสตับอักเสบบี ไวรัสตับอักเสบบี และไวรัส เอชไอวีในโลหิต (ศูนย์บริการ โลหิตแห่งชาติสภาอากาศไทย, 2546) งานธนาคารเลือดของโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ ใช้ระบบคอมพิวเตอร์ควบคุมคุณภาพของโลหิต เพื่อให้การรับบริจาดโลหิตและการจ่ายโลหิตไปยังผู้ป่วยเป็นไปอย่างถูกต้องแม่นยำ และสามารถตรวจค้นหาข้อมูลย้อนกลับได้อย่างรวดเร็ว

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจและต้องการทราบถึงแบบแผนสุขภาพการบริจาดโลหิต หรือ พฤติกรรมสุขภาพของผู้มาบริจาดโลหิต ที่ธนาคารเลือด โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ ว่ามี แบบแผนสุขภาพเป็นอย่างไร เนื่องจากยังไม่พบว่ามียารงานการศึกษาแบบแผนสุขภาพในกลุ่ม ผู้บริจาดโลหิต และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปดำเนินงานวางแผน เพื่อให้ผู้บริจาดโลหิต มีภาวะสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ สามารถบริจาดโลหิตได้ทุกครั้งที่ตามเจตนาารมณ์ ตลอดจนหน่วยงาน มีโลหิตเพียงพอสำหรับผู้ป่วยตามความต้องการในการใช้โลหิต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาแบบแผนสุขภาพของผู้มาบริจาดโลหิตที่ธนาคารเลือด โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่

คำถามการศึกษา

แบบแผนสุขภาพของผู้มาบริจาดโลหิตที่ธนาคารเลือด โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ เป็นอย่างไร

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาถึงแบบแผนสุขภาพของผู้มาบริจาดโลหิต ที่ธนาคารเลือด โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ รวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 1 ถึง 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2548

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

แบบแผนสุขภาพ หมายถึง พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองอย่างต่อเนื่องของผู้บริจาดโลหิตที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ประกอบด้วย 11 แบบแผน ได้แก่ แบบแผนด้านการรับรู้สุขภาพและการดูแลสุขภาพ แบบแผนด้านอาหารและการเผาผลาญสารอาหาร แบบแผนด้านการขับถ่าย แบบแผนด้านกิจกรรมและการออกกำลังกาย แบบแผนด้านการพักผ่อนนอนหลับ แบบแผนด้านสติปัญญาและการรับรู้ แบบแผนด้านการรับรู้ตนเองและอัตมโนทัศน์ แบบแผนด้านบทบาทและสัมพันธภาพ แบบแผนด้านเพศสัมพันธ์และการเจริญพันธุ์ แบบแผนด้านการปรับตัวและความทนทานต่อความเครียด และแบบแผนด้านคุณค่าและความเชื่อ

การบริจาคโลหิต หมายถึง การสละโลหิตให้กับผู้ป่วย ผ่านหน่วยงานธนาคารเลือดของ
โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ

ผู้บริจาคโลหิต หมายถึง บุคคลที่แสดงความจำนงบริจาคโลหิต ที่หน่วยงานธนาคารเลือด
โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ ที่มีอายุตั้งแต่ 17-55 ปี และผู้ที่เคยมาบริจาคโลหิตทุก 3 เดือน
สามารถบริจาคโลหิตได้จนถึงอายุ 60 ปี รวมทั้งมีความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทยได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved